

RonkovicsnéDr.habil Faragó Eszter egyetemi docens
Budapest

Nőnevelés,- kisgyermeknevelés - a több mint ezer éves magyar nevelés történetében

A 2016-os esztendő nevezetes a magyar művelődés történetében. Tudjuk, hogy húsz éve annak, hogy ünnepeltük 1996-ban azt, hogy ezer éves lett a magyar nevelés története. Erre az évfordulóra kötet jelent meg Kardos József és Kelemen Elemér tollából. A kötetet Balogh László szerkesztette, lektorálta Pukánszky Béla. A kiadvány jeles munka, és mérföldkő.

Húsz év elteltével kellő, és illő ezeken az oldalakon keresztül is néhány cikkben felemlíteni azt, hogy a kisgyermek és nőnevelés ügyében mi történt a kezdetektől napjainkig. Röviden ennyi: Őseink hazánk földjét nyerték el a honfoglalással, a művelődés fejlődésével pedig az európai kultúrát. Ma az európai unió tagállamaként írhatunk erről.

A kezdetektől az I. világháborúig

Ezer és húsz éve annak, hogy a **Benedek rend** elindította **Pannonhalmán** az iskoláztatást, a nevelés és a jövő generációk műveltsége itt alapozódott. Tény az is, hogy Szent Benedek ikertestvére, Szent Skolasztika a kezdetektől szorgalmazta a lányok nevelését, az életre való felkészítését. Elsősorban a betegápolás, az erkölcsös életre való nevelés, a lélek formálása, a szűzies életmód kialakítása volt a cél. Európában a kora-középkorban a nők iskoláztatása vagyoni helyzethez volt kötve, a gazdagabb családok lány gyermekei jelentős adományokkal érkeztek a női kolostorokba, így módon segítve ezzel azok fennmaradását.

A neveléstörténet-írás hazánkban nem említi a kezdetektől ilyen céllal létrejött intézményeket, de a későbbi évszázadokban létrejövő női kolostorok már a **Ferences és a Domokos rend** lányok részére berendezett iskolákról adnak számot. **IV. Béla királyunk lányát, Margitot** is itt nevelték. A Ferences-rend női ága nem rendezkedett be iskoláztatásra, inkább az elmélkedés, a hit megőrzése és a terjesztése töltötte ki mindennapjaikat. A szöveg, fonás varrás is speciális tanulási folyamat, mely nagy odafigyeléssel művészi szintre emelkedett a hozzáértő apácák szorgos keze alatt.

Ráskai Lea írása tanúskodik forrásként ezekről az időkről, - **Szent Margit legendája** címmel. Híres egyházi énekkarok is születtek a nőnevelés eredményeként. A cisztercita rend nagy hangsúlyt helyezett a zenei nevelésre, ők ragaszkodtak a noviciátus intézményéhez, egy esztendőn keresztül. A képzés az alázatot, a kitartást, a lélek, a karakter nevelését tűzte ki célul. A szűzies életmód elengedhetetlen volt a klauzúrában élők között.

Azonban a **reneszánsz több világi elemet hozott a nőnevelés tartalmában**. A helyszín is változott. A lovagvárok szolgálták például az előkelők nevelésében. A várak úrnőit különösen gyakorlatiasan, - praktikus ismeretek elsajátítására, - az életre kellett nevelni annak érdekében, hogy férje, a várúr távollétében alkalmas legyen a birtok ellátására, és a hátramaradottak, és a betegek

ápolására. A középkori magyar királyok udvarában táncolni, hangszeren játszani és illemtant elsajátítani is kötelező volt.

A reformáció hozott változást a nőnevelésben, Luther színrelépésével a nőnevelés kiterjedt az alsóbb néprétegek hölgytagjai számára is, hiszen a reformáció nagy szerepet szánt, nagy hangsúlyt helyezett a családi nevelésre. Az anyanyelv elsajátítása, - mely a hit elmélyítését szolgálta – a családban alapozódott. Luther és magyar követői a családi hierarchia kérdéskörével is foglalkoztak, a családfő segítőként értelmezték a nő, a családanya szerepét. Megfogalmazták azt, hogy a férfi nem boldogulhat asszonya nélkül, akinek dolgosnak, takarékosnak és Istenfélőnek kellett lennie. A vallási és világi szempontok érvényesülése egyensúlyban volt, a néptömegek műveltsége anyanyelvükön történt, ezt szolgálta a Szentírás latinból, sok európai nyelvre való lefordítása.

A rátermett, szorgalmas fiúk iskoláztatása mellett a reformáció **a lányok – leendő családanyák – taníttatását is célként jelölte meg.** Nevelésük sokáig csak családi keretben zajlott, illetve a vallási közösségek normái voltak a nevelési elvek. A családi környezet a lelki üdvösség elnyerését segítette, az erkölcsös életmódot igyekezett megteremteni. A házastársak közötti kölcsönös szeretet és tisztelet példát jelentett a felnövekvő fiúk és lányok számára egyaránt.

A XVI. század a reformációval azt is meghozta a nőnevelés számára, hogy **a klasszikus katolikus egyház, és az evangélikus, református, unitárius egyházak a nevelésben is konkuráltak.** Annak érdekében, hogy a katolikus egyház visszahódítsa az új hit felé fordult híveket. Ebben a küzdelemben élen járt a **jezsuita főpásztor, Pázmány Péter.** Sokat tett a nőnevelés érdekében azzal, hogy hazánkba telepítette a jezsuita rend női ágát, **az angol kisasszonyokat,** - illetve a ferences rend női ágát a **klarisszákat.** A két női rend azóta is társadalomformáló tényező, elismert, példászerű munkát végeztek és végeznek ma is. *(Mészáros István 1981)*

Iskoláikat regionálisan az ország északi részén építették, tömegesen a **középfokon fejtették ki áldásos tevékenységüket,** oktató-nevelő munkájuk hatékony, a szülők körében igencsak elismert volt. Az intézményeik **nem törekedtek arra, hogy apácákat neveljenek.** Pázmány Péter a hit megőrzésére, a katolikus hívek számának növekedésére tette a hangsúlyt. Erősen számított a katolikus szülőkre, elsősorban az anyákra. A hat éven aluli lakosság körében megmutatkozott hatásuk, hiszen családanyaként nagyobb hozzáértéssel nevelték gyermekeiket a hitre. A falvakban, kis létszámú népesség nevelésére is volt elgondolás: **fiúk és a lányok ha különböző felekezetűek is, tanúsítsanak vallási türelmet egymás hite iránt a tanítókon keresztül.**

Nem építettek külön iskolát, egy faluban egy épületbe jártak, de Pázmány főpásztor a hit **elsődlegessége mellett az ismeretszerzést tartotta fontosnak.** A lányok esetében nem csak a csinos ruházatot, hanem a műveltség megszerzését is. A tanítók az egyházak alkalmazásában álltak, nemcsak tanítói voltak az egyszerű népnek – lányoknak is – de kántori feladatokat ellátva, a vallási közösségekben hitéletüket is formálták. *(Pukánszky-Németh 1992)*

A két felekezet harcai a templomok falai között, a hitvitákban, a szószékeken, - az iskolákban, és a könyvnyomtatásban is zajlottak.

Természetesen **a protestáns egyházak** megalapozták az intézményeiket szellemiekben is, de építettek jelentős számú épületet is. Lassan, de kialakult a protestáns iskolák rendszere is. Ezek hazánkban **európai mintára készültek.** A nagy humanista nevelők a gyerekek egyéni hajlamait is figyelembe vették, - a lányokat elkülönítették a fiúktól, és a családi nevelés jobbá tételét tűzték ki célul.

Gazdálkodási, gondozási tevékenységekre, munkavállalásra képezték a lányokat. Világi ismeretek ugyanúgy szerepeltek a tantervben, mint a hithez kapcsolódó történetek. Bár ebben az időben mindennapos, kötelező iskolába járásról nem beszélhetünk. A nevelés családi és vallási közösségekben folyt.

Azonban **a lányok számára az iskoláztatás ajánlását a XVIII.század, és Mária Terézia uralkodása hozta meg.** Állami irányítás alá vonta az intézmények felügyeletét, a tankerületek élére állami igazgatókat nevezett ki. Azonban **1777-ben az I.Ratio Educationis** csak a katolikus iskolák számára volt kötelező, a protestánsok nem fogadták el,- hanem maguk alkottak törvényt az iskoláztatásra.

Európában példaszerű volt a filantrópok iskolateremtése. Közülük is **kiemelkedett Pestalozzi.** Intézménye a munka nevelő hatását helyezte a fókuszba. (*Pukánszky-Németh 1992*)Műveiben a család szükségességét, a férfi és asszonya egymásra utaltságát emelte ki, a családi nevelésben a közös tevékenységet, a családi együttműködést állította példának.

A magyar főurak élénken érdeklődtek iskolája iránt. **Gróf Brunszvik Teréz** ellátogatott hozzá, és a hatására alapított magánvagyonából **óvodát Budán a Mikó utcában.** Vállalkozásával, az alattvalók gyermekeinek művelését, ismereteinek gyarapítását tűzte ki célul,ezzel példát mutatott kora főrangú , tehetős családjinak. *Az a felismerés vezette, hogy a tömegek számára a műveltség a társadalmi felemelkedés, az öngondoskodás eszköze.* 1828-tól hazánkban, és Ausztriában is számos óvodát indított el, majd egész életét a kisgyermek nevelésének szentelte. Természetesen a kialakuló óvodák szakembereket követeltek, és **elindult a magyar és német nyelvű óvóképzés.** Sokáig csak férfiak lehettek óvók, de a hazafias honleányok a nyelvművelésből, a magyar nyelv terjesztéséből egyre inkább kivették részüket. A reformkorban a főrangú asszonyok pl. **Bezerédy Amália** nevelő hatású versikékkel, könyvnyomtatással, és persze adományokkal, épületekkel segítették a kiseddóvó mozgalmat, mely a XX.század fordulójára teljesedett ki hazánkban.

A XIX.század azonban a nőnevelés számára tartogatott fontos fordulatot. A dualizmus kora egyébként is olyan forrásokat mozgósított a kiseddnevelés, és az iskoláztatás ügyében, melyre addig nem volt példa a magyar nevelés történetében. 1868-ban minden hat éven felüli gyermek számára törvény tette kötelezővé az iskolát. Nemtől, felekezettől függetlenül. Megindult az állami tanítónőképzés. 1891-ben a király szentesítette a kiseddóvásról szóló törvényt. A lányok 1895-től egyetemre járhattak, doktorálhattak.

Ezek forradalmi változások voltak! Az első világháború kitöréséig a boldog békeidők egyre több intézkedéssel erősítették a műveltség alapú társadalmat.